

Rahvusarhiiv kui riigiasutus

Liivi Uuet*

Käesoleval aastal möödub sada aastat arhiivikorralduse riiklikust algusest Eesti Vabariigis. Arhiivindus on väga mitmekülgne tegevusala, mille mõju ühiskonnas võib olla peaaegu märkamatu või vastupidi – kõigile nähtav ja ühiskonnaliikmete seas väga hinnatud. Allpool vaatlen Rahvusarhiivi kui riigiasutust, iseseisva riigi või territoriaalse üksuse eksistentsiks vajalikku institutsiooni, ja selle struktuuri kujunemist. Arhiivi ei saa aga lahutada ka materiaalsest alusest – hoonetest ja hoidlatest.

Tänapäeval defineerime riigiasutust avaliku riigivõimu teostamise vahendina, samuti kui kodanikkonna huvide ja vajaduste rahuldamiseks loodud asutust, kuivõrd selle ülesande järjepidevuse ja katkematus tagamist ei saa usaldada eraalgatusele. Keskne asutus, kus säilitatakse riigi ajaloo olulisemaid dokumente ja täidetakse ka nüüdisaega puudutavaid kohustusi, on seetõttu enamikus riikides riiklik.

Eesti Vabariigi loomisel tuli arhiivinduse korraldamiseks vajalikud asutused luua nagu kõik teisedki riigiasutused. Dokumentide säilitamine oli seni nende omaniku ülesanne, kohustus, praktiline vajadus, missioon, sõltudes tihti ametnikest ja asutuste juhtidest, eradokumentide puhul nende omanikest. Riigiasutused säilitasid oma dokumente ise ja sõltuvalt materjalide hulgast võidi nende käitlemiseks palgata koosseisulisi ametnikke ja hoidmiseks eraldi ruume. Nii näiteks olid Tallinna Linnavalitsuses juba aastal 1881 eraldi arhiiviruumid ja 1883 palgaline arhivaar. Pärnu linnaarhiiv asutati 1893, Tartu linnaarhiiv 1900. Pärast tsaarivõimu asutuste likvideerimist oli vaja luua uued institutsioonid, mis tegeleksid dokumentide säilitamisega. Tähtselt päevakorda tõusnud probleemide lahendamiseks astus esimese sammu Haridusministeerium, kelle ametnikud olid juba 1919. aastal rööbiti kunstivarade päästmisega kandnud hoolt ka vanemate dokumentide eest. Nii toimuski Haridusministeeriumi initsiatiivil 3. märtsil 1920, kuu aega pärast rahuaja algust, Tartu Arhiivikomisjoni esimene koosolek, millega pandi alus tsentraalse arhiivinduse arengule. Komisjon pidas peaaegu kahe aasta jooksul kümme koosolekut ja lõpetas tegevuse 4. septembril 1921.

Komisjon oli ajutisena kavandatud institutsioon, mille liikmed pärinesid Haridusministeeriumist, Tartu Ülikoolist, Tallinna Linnaarhiivist ja Eesti Rahva Muuseumist. Esimesel koosolekul sõnastas komisjoni esimees momendi pakilisima ülesande: „Kõigepäält on tarvis kindlaks teha, missugused arhivaalid veel alal on.“¹ Komisjon koos Haridusministeeriumiga suutis palju ära teha: koostati riiklike arhiivide põhimäärused ja lahendati nende asutamise seotud küsimusi, samuti koostati alalise arhiivikomisjoni põhimääruse kava, mille alusel asutati vabariigi valitsuse otsusega 4. novembrist 1921 Riigikantselei juurde uus kollegiaalne asutus – Arhiivinõukogu. Arhiivinõukogu esimees oli Riigiarhiivi juhataja, asetäitja Riigi Keskarhiivi direktor, kolmeks aastaks määratud liikmed olid Haridus-, Sotsiaal-, Kohtu-, Sise- ja Välisministeeriumist, Sõjaarhiivist, Tartu Ülikoolist, Linnaomavalitsuste Liidust ja Maaomavalitsuste Liidust. Hiljem, pärast ministeeriumide reformi, see loetelu muutub. Arhiivinõukogu esimene esimees oli August Nuth.² Tegemist oli selle aja riigiasutuste süsteemis levinud asutusetüübiga, selletaolisi nõukogusid või komiteesid oli paljudes ministeeeriumides. Arhiivinõukogu hakkas vastu võtma dokumentide kaitset ja säilitamist käsitlevaid

* Liivi Uuet (1947), arhivaar, Rahvusarhiiv, Maneeži 4, 15019 Tallinn, Liivi.Uuet@ra.ee

¹ RA, ERA.1265.1.3.

² Arhiivinduse käsiraamat II. Tartu, 1936, lk. 55.

seadusandlikke akte, mis olid kohustuslikud niihästi riigi-, omavalitsuste kui ka eraasutustele, neist olulisemad 1925. aastal muinasvarade kaitse seadus³ ja 1935. aastal loomulikult arhiiviseadus. Anti välja riigi- ja omavalitsusasutuste asjaajamist korraldavaid normdokumente, esimene eestikeelne arhiivinduse käsiraamat.

Arhiivinduse organisatsioon oli detsentraliseeritud. 1. aprillil 1921 alustas Riigikantselei allasutusena tegevust Riigiarhiiv, millele anti üle seni Siseministeriumi halduses olnud Eestimaa Kubermanguvalitsuse arhiiviruumid ja üks koosseisuline ametnik. Kavandatud oli see vahearhiivina, kus tsariaegsed dokumendid korrastati ja edasiseks säilitamiseks keskarhiivi saadeti. Oluline oli arhiivi loomisest alates ka riigiasutuste ja omavalitsuste juhendamine. Haridusministeriumile allus 16. mail 1921 ametlikult asutatud Riigi Keskarhiiv Tartus, mille esimesed kogud olid saabunud evakuaatsiooni korras juba 1915. aastal hoopis Riiast. Keskarhiivi tegevus oli algaastail vägagi rahvusvaheline. Koostöös Välisministeriumiga võeti vastu Tartu rahulepinguga Eestile tagastatavaid arhivaale, kuid kahjuks jäi see töö poolikuks. Sama võib öelda koostöö kohta Läti Vabariigiga evakueeritud materjalide tagastamise ja Liivimaa kubermangu asutuste arhivaalide jagamise alal. Sõjaväeosade ja -asutuste dokumendid koondati Sõjavägede Staabi alluvuses juba 1920. aasta suvel loodud Sõjaarhiivi.⁴ Asutuste koosseisud olid võrreldes tänapäevaga väikesed kõigis tolleaegsetes riigiasutustes. Riigiarhiivis oli selle asutamise ajal kuus ametnikukohta, 1939. aastal kümme. Asutuse juhataja ülesandeid täitis ajuti ka Riigikantselei juhataja või riigisekretäri abi. 1921. aastal oli Riigi Keskarhiivis viis ametnikku, 1937. aastal juba 21. Aga kogude maht oli suurenenud vähemalt kümme korda. Ruumide poolest olid arhiivid teistest riigiasutustest halvemas olukorras. Ülikooli ühiselamu oli Riigi Keskarhiivile vaid ajutine lahendus paremate ruumide puudumise tõttu Tartus. Riigiarhiiv pidi jagama endise kubermanguvalitsuse arhiivi ruume (ja ajuti ka juhatajat) Riigiraamatukoguga. 1920. aastate lõpul viis see arhivaalide kogumise soikumiseni, dokumente võeti vastu vaid hädavajaduse korral. Siiski ehitati Riigiarhiivile Toompea lossi päris uus oma hoone, kuhu asuti kolima 1937. aasta kevadel. Ministeriumide koondamine ühte suurde majja, mis oleks ühtlasi iseseisva riigi monumendiks, jäigi vaid arutlusteemaks.

Arhiivinõukogu juhendite ja eeskirjade alusel töötav riiklik, omavalitsuste ja eraarhiivindus sai oma seaduse 1935. aastal.⁵ Väga konkreetnes ja selle aja seadustele iseloomulikult selges dokumendis sätestatakse arhiiviasutused ja nende ülesanded, arhivaalide erinev omandiõigus ja kõigi väärtuslike arhivaalide – kaasa arvatud eraarhivaalid – registreerimise kohustus, arhivaalide korrastamise (korraldamise), kaitse, kasutamise ja hävitamise põhimõtted. Arhiivindust juhtis kollegiaalne Arhiivinõukogu. Senine arhiivivõrk säilis, kuid Riigiarhiivi ülesandena oli määratud arhivaalide „alalhoidmine määratud aja jooksul“, tähtaega märkimata. Süvenenud oli seisukoht, et riigi keskasutuste dokumente tuleks alaliselt säilitada Tallinnas, kuna neid siin pidevalt vajatakse. Uute arhiividena oli täpsemaid tähtaegu määramata ette nähtud Riigi Keskarhiivile alluvate provintsiaalarhiivide loomine, mis lisaks kohalike riigiasutuste materjalidele võisid vastu võtta ka omavalitsuste arhivaale deposiidina. Ellu viia seda sätet ei jõutud.

Eesti okupeerimise järel 1940. aastal riigistati kõigepealt kogu majandus ja kultuur, mis tingis ka kogu riigiasutuste süsteemi, sealhulgas arhiivinduse juhtimise ja asutuste struktuuri muutmise. ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrusega 4. septembrist 1940 kuulutati „riikliku väärtusega dokumentaalsed arhiivimaterjalid, sealhulgas ka eraettevõtete ja isiklikud fondid, kogu rahva varaks“. Loodi Siseasjade Rahvakomissariaadile alluv Arhiivide Talitus.⁶ See märkis ajaloolise mälu repressiivorganitele allutamise algust ja arhiivide olu-

³ Riigi Teataja 1925, nr. 111/112, lk. 603.

⁴ Eesti NSV arhiiviasutuste ajaloo teatmik 1888–1975. Tallinn, 1975, lk. 51, 73.

⁵ Riigi Teataja 1935, nr. 53, art. 501.

⁶ ENSV Teataja 1940, nr. 4, art. 39, lk. 30.

lisimaks aktuaalseks ülesandeks sai inimeste mineviku andmete säilitamine. Nii kardinaal-seid muutusi nagu mõnel muul elualal arhiivides kui kõige enam kogudega seotud asutustes nende inertsuse tõttu teha ei saanud. Senistest arhiividest vahetasid koha Riigiarhiiv ja Riigi Keskarhiiv: esimesest sai Riigi Keskarhiiv, teisest vaid selle Tartu osakond (ka filiaal). Loomulikult pidid kõik keskasutused asuma pealinnas. Sõjaarhiiv likvideeriti, selle kogud anti Riigi Keskarhiivile (Tallinnas). Kõigis eluvaldkondades pankadest rahvamajadeni toimunud riigistamise tulemusena kasvas mitmekordseks riigile kuuluvate dokumentide hulk. Tallinnas saadi nende paigutamiseks mitu hoonet, suurim neist linna pandimaja hoone Maneeži tänaval. 10. detsembril 1940 loodi lisaks varem eksisteerinud linnaarhiividele, mis hakkasid vastu võtma ka maakondade asutuste dokumente, seitse uut maakonnaarhiivi. Kõigi nende töö toimus „Arhiivide Talituse pideva juhendamise ja kontrolli all“.⁷ Majanduslikult kuulusid need maakonnaavalitsuste (1941. aastast maakonna täitevkomiteede) haldusse. Nagu kõigis riigiasutustes, suurenesid ka arhiivides koosseisud mitmekordseks. Arhiivide Talituses oli üheksa töötajat ja kolm abitöölist, Riigi Keskarhiivis 45 töötajat, Tartu osakonnas 35 töötajat.⁸

Arvestades tohutuid dokumendihulki, mida arhiividesse võeti, polegi see arv väga suur. Esimest korda olid keskarhiivides moodustatud osakonnad valdkondade kaupa, nende seas oli ka salajaste fondide osakond. Arhiivide Talituse esimene ülem oli Bernhard Veimer, kelle arhiivinduslik pädevus võis olla isegi madalam kui tema vennal Arnold Veimeril, kergetööstuse rahvakomissaril, tööstuse vallas. B. Veimer oli juba juulis 1940 nimetatud Riigiraamatukogu direktoriks. Asjaajamisekeelena tuli eesti keele kõrval kasutusele vene keel, arhiiviametnike hulgas oli tõlk nagu teisteski keskasutustes.

NSVL-is ei olnud arhiiviseadust, seda asendas NSV Liidu Riikliku Arhiivifondi põhimäärus, mille märtsis 1941 oli kinnitanud NSVL Rahvakomissaride Nõukogu.⁹ Sellesse arhiivifondi kuulusid teaduslikku, poliitilist ja praktilist väärtust omavad dokumendid. Asutuste hulka, mille dokumentidest arhiivifond moodustus, kuulusid ka Siseasjade Rahvakomissariaadi, „Sõjavägedevalitsuse“, sõjaväeosade jm. dokumendid. Praktikas ei allunud need aga arhiiviametkonna kontrollile ega andnud kunagi oma dokumente üldarhiividesse. Kaht sõjaväe ja laevastiku keskarhiivi on arhiivivõrgus mainitud, muid ametkondlikke arhiive mitte.

NSVL Arhiivifondi koostisse kuulusid ka „riigivõimu ja riigivalitsuse organite, mis eksisteerisid enne Vene impeeriumi kujundamist NSVL koosseisu kuuluval territooriumil“, samuti „mitmesuguste valitsuste, mis pretendeerisid riigivõimule enne nõukogude võimu maksmapanemist mingil territooriumi osal...“ dokumendid.¹⁰ Nii määratletakse veel ühes variandis ära Eesti Vabariigi staatus. Seega, Liivi ordu või Rootsi kuningriigi eksisteerisid, Eesti Vabariik vaid pretendeeris sellele. Järgnevalt on üles loetud mitmesugused tööstus-, kultuuri-, teadus-, haridus- jm. asutused, mis tegutsesid NSVL territooriumil ja mille dokumendid kuulusid arhiivifondi. Dokumentide asutustes säilitamiseks kehtestati üsna lühikesed tähtajad. NSVL Teaduste Akadeemia asutused andsid oma dokumendid üle akadeemia arhiivi. Arhiivifondi põhimäärusega kinnitati NSVL arhiivivõrk, Eestis oli selle järgi ette nähtud kaks keskarhiivi. Kohalikud arhiivid olid muutuva koostisega ja nende võrgu kinnitas NSVL Siseasjade Rahvakomissariaat. Põhimäärus tsementeeris arhiivinduse korralduse aastakümneiks, selle hilisemad redaktsioonid erinevad detailides, kuid mitte sisuliselt. Riiklikku arhiivifondi ei kuulunud ÜK(b)P organisatsioonide, alorganismide, sh. noorteorganisatsioonide ja muude parteiasutuste dokumendid ja perioodika. Need moodustasid eraldi partei arhiivifondi, mida käsitletud dokumendis isegi ei mainita.

Pärast sõja puhkemist evakueeriti „väärtuslikumad arhiivimaterjalid“ NSVL tagalasse, kus

⁷ RA, ERA. R-2338.1.22.1.

⁸ Eesti NSV arhiiviasutuste ajaloo teatmik 1888–1975. Tallinn, 1975, lk. 9.

⁹ NSVL Riikliku Arhiivifondi põhimäärus, 1941, lk. 3. Masinakirjaeksemplar RA raamatukogus.

¹⁰ Samas.

need paigutati Kirovi oblastiarhiivi. Väärtuslikumate arhiivimaterjalide hulgas polnud mitte keskaegsed käsikirjad, vaid Kaitseliidu, Isamaaliidu, Sõjaväe Kõrgema Kohtu, politsei jms. fondid. Materjalidega kaasa sõitnud kolm töötajat koostasid kolm ja pool aastat isikukaarte, norm 100 kaarti päevas.¹¹ Nende kaartide informatsiooni hakati kohe kasutama. 1941. aasta suvel viidi Venemaale ka EKP Keskkomitee dokumente.

Saksa okupatsiooni ajal allutati arhiivid Eesti Omavalitsusele. Haridusdirektooriumi juures töötas arhiivinduse ala volinik, kellele esitati plaane ja aruandeid ning kes inspekteeris arhiive ja kinnitas arhivaalide hävitamisnimekirju. Seega omamoodi arhiivide talitus ühes isikus. Tallinna ja Tartu arhiivid nimetati keskarhiivideks, Tallinna Keskarhiiviga oli liidetud Riigiraamatukogu. 1944. aasta Tallinna pommitamine tõi arhiividele suuri kaotusi: üle 100 000 säiliku hävis Tallinna Keskarhiivis, üle 20 000 säiliku Tallinna Linnaarhiivis.¹² Suured olid ka Narva Linnaarhiivi kahjud, arhiivihooned hävis. Niihästi Tartust kui ka Tallinnast evakueeriti dokumente ümbruskonna mõisatesse ja kirikutesse. 175 kasti Tallinna Linnaarhiivi väärtuslikke kesk- ja uusaja dokumente viidi Saksamaale. Osa eeskätt Eesti ja eestlastega seotud keskaegseid dokumente jäi Eestisse tänu arhivaaridele, kes need ära peitsid.

1944. aasta oktoobris alustas uuesti tegevust Siseasjade Rahvakomissariaadi Arhiivide osakond, mille juhatajaks sai Mihhail Organov. Hakati koguma eelmise okupatsioonivõimu asutuste järelejäänud dokumente ja moodustati sõjakahjude kindlaksmääramise komisjon. Tööd iseloomustas lühike tähtaeg ja poliitiline tellimus, kõik kahjud oli loomulikult põhjustanud fašistlik okupatsioon.

Juuniks 1945 olid arhiividest ära viidud dokumendid reevakueeritud. Jätkus dokumentide kasutamine „operatiiv-tšekistlikel“ eesmärkidel. Siiski anti aastail 1945–1948 välja mitu korraldust, milles kohustati taastamis- ja ehitustööde eelarveid kinnitama vaid koos varasema projekti või arhiivitõendiga. Arhiivides tehti suur töö laokile jäänud dokumentide arhiividesse koondamisel, mis väärib eri uurimist. Oluline oli dokumentide korrastamine, teatud dokumentide puhul ka kataloogimine. Omamoodi fassaadiks kujunes 1945. aasta septembris ENSV RKN korraldus, millega kõik arhiiviasutused kuni maakonnaarhiivideni nimetati teaduslikeks uurimisasutusteks. Paraku ei jätkunud arhivaaridel (selleaegse terminiga arhivistidel) teadusuuringuteks lihtsalt aega. Tavalisi uurijaid takistas arhiivimaterjale kasutamast aga puuduv teadmest, uurimislubade andmise range valik ja ka lihtsalt uurijate puudus. Kohe pärast sõda rakendati NSVL arhiivi tööeeskirjad. Dokumentide vastuvõtu, säilitamise või kasutada andmise eeskirjad jätsid jälje vaid oma ajajärku. Olulisim asi, mida tol perioodil tehti, oli arvestus- ja teatmesüsteemi muutmine, mille tulemusi me kasutame siiani ja mida ei peetud otstarbekaks muuta ka 1990. aastail. Koosseisud ei olnud suured. 1947. aastal registreeriti Arhiivide Osakonna struktuur:

1. Juhtkond (osakonna juhataja ja kaadrite vaneminspektor);
2. Organisatsioonilis-metoodiline osakond (3 töötajat);
3. Dokumentaalsete materjalide kasutamise osakond (2 töötajat);
4. Administratiiv-teenindav personal (3 töötajat). Kokku 10.¹³

Riigi Keskarhiivis oli ette nähtud 41 ametikohta, kuid kõiki täita ei suudetud, koosseis kõikus 31–36 vahel. Riigi Keskarhiivi Tartu filiaalis oli ette nähtud 27 töötajat, ent ligi kolmandik ametikohtadest jäi vakantseks. Mõlema arhiivi struktuur oli rajatud fondide liikidele, osakond säilitas, korrastas, andis välja teatisi, tegeles asutustega.

1. jaanuaril 1945 asutati EKP Ajaloo Instituudi juurde osakonna õigustes Parteiarhiiv, kuhu toodi reevakueeritud dokumendid ja kuhu hakati peatselt vastu võtma organisatsioon

¹¹ Eesti NSV arhiiviasutuste ajaloo teatmik 1888–1975, lk.10.

¹² RA, ERA.R-2338.1.212.21–23.

¹³ RA, ERA.R-2338.1.98.1.

nide materjale.¹⁴ Isegi selle arhiivi olemasolu oli peidetud instituudi nime taha, arhiivi dokumentide kasutamine kommunistliku partei liikmepiletita oli praktiliselt võimatu, tööeeskirjad erinevad. Kuid praeguse Rahvusarhiivi ühe allikana tuleb ta ära märkida. ENSV Teaduste Akadeemia loomise järel (1946) asutati 1947 ka akadeemia arhiiv, mis kogus akadeemia institutide ja muude asutuste dokumente.

NSVL Siseministeeriumi käskkirjaga 30. märtsist 1948 muudeti keskarhiivide nimed NSVL mallile vastavaks. Riigi Keskarhiivist sai ENSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv (ENSV ORKA), selle Tartu filiaalid ENSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv (ENSV RAKA). Põhimõtteliselt tuli Tartus säilitada vanemaid dokumente (kuni aastani 1917), hilisemaid aga Tallinnas. Nn. profiili täpsustamine kestis johtuvalt hoidlate vastuvõtuvõimalustest kuni 1980. aastateni, kuid mingit absoluutset korda siin muidugi luua ei saanud. Oli asutusi, mille arhiivifond oli ühtne (Tartu Ülikool, kinnistusametid), aga ka neid, mis olid jagatud kolme arhiivi vahel, kui lisada ka kohalikud arhiivid (omavalitsused ja täitevkomiteed). Arhiivide struktuur ja koosseis oluliselt ei muutunud.

Järgnevad aastad Eesti arhiivinduse organisatsioonis oleksid olnud võrdlemisi igavad ja staatilised, kui poleks muudetud haldusjaotust. 1946–1949 loodi Eestis kolm uut maakonda (Hiiumaa, Jõhvimaa ja Jõgevamaa), kus arhiive siiski ei loodud. ENSV Ministrite Nõukogu määrusega 8. juunist 1954 „Riiklike arhiivide töö parandamisest Eesti NSV rajoonides ja linnades“ loodi aga kõigis rajoonides riiklikud arhiivid.¹⁵ Vastavalt septembris kinnitatud põhimäärusele olid need muutuva dokumendikoostisega, võtsid vastu kohalike asutuste dokumente ja pidid need kümne aasta möödumisel edasi andma keskarhiividele. Majanduslikult kuulusid arhiivid kohaliku täitevkomitee haldusse, sisulist tööd juhtis ja koosseisu kinnitas Siseministeeriumi Arhiivide Osakond. Enamiku arhiivide koosseisus oli vaid üks töötaja – arhiivi juhataja, kellel tööruumi 6–10 m² ja hoidlapinda 30–50 m². Kuna rajooniarhiivide loomist takistas ruumipuudus, loodi osa neist alles 1955. aastal. Arhiivide Osakonna allasutuste arv tõusis neljakümne ühele: kaks alatise dokumendikoostisega keskarhiivi, Tallinna linna ja Harju rajooni riiklik arhiiv, millel oli samuti alatise säilitamise õigus, üheksale maakonnaarhiividenaloodud rajooniarhiivile lisandus mitmeid uusi (Abja, Antsla, Elva, Hiiumaa, Jõgeva, Jõhvi, Kallaste, Keila, Kiviõli, Kilingi-Nõmme, Kose, Lihula, Loksa, Mustvee, Märjamaa, Orissaare, Otepää, Põlva, Põltsamaa, Pärnu-Jaagupi, Rapla, Röpina, Suure-Jaani, Tapa, Tõrva, Türi, Kohtla-Järve). Narva linnaarhiivi tegevus oli katkenud 1944. aastal, sestap tegeles Narva asutustega Viru maakonnaarhiiv (Rakvere rajooniarhiiv). Nüüd loodi ta uuesti, koosseisus üks inimene. 1955. aastani vastu võetud kohalike asutuste dokumendid alates 1944. aastast jäid õnneks maakonnaarhiividenaloodud asutustesse. Kirjutan meelega „õnneks“, sest juba 1957 likvideeriti kaks rajooni, 1959–1963 mitmes järgus toimunud rajoonide liitmisega vähenes nende arv 15-ni. Likvideeritud rajooniarhiivid andsid säilitatavad dokumendid üle vastavalt uuele haldusjaotusele. Kuna 1959. aasta reformile järgnes paari aasta pärast juba uusi, võisid mõne asutuse dokumendid rännata mitu korda, näiteks viidi Kilingi-Nõmme asutuste säilikut kõigepealt Abja arhiivi, siis aga Pärnusse. Materjali üleandektid annavad ülevaatliku pildi, kui väikesed need asutused olid: üleantavate säilikutute arv kõigub 2000 ja 16 000 vahel. Ehkki ka 1957. aastal kinnitatud rajooniarhiivide uues põhimääruses oli fondide üleandmise kohustus, seda ei rakendatud. Küll anti endiselt üle Eesti Vabariigi ja tsariaegsete asutuste dokumente. Range süsteemi lõpuni järgimist takistas aga ruumipuudus keskarhiivides, eriti Tallinnas. Seetõttu anti näiteks Eesti Vabariigi aegsete asutuste materjale üle veel 1970. aastail pärast uute hoidlate valmimist Tallinnas.

Arhiivide roll dokumentide kogumisel oli sõjajärgseil aastail küllaltki oluline, nii säilitati ajaloolist mälu. Ühiskonnas jäid arhiivid siiski vähemärgatavaks, suhtlus ametiasutustega

¹⁴ Eesti Riigiarhiivi (partei arhiivi) fondide loend. Tallinn, 1998. lk. 3.

¹⁵ RA, ERA.R-2338.1.182.25–26.

toimus tihtipeale vaid pärast nende likvideerimist dokumentide üleandmise asjus, uurijaid oli poliitilise surutise olukorras vähe, vähesed publikatsioonid olid enamasti teravalt päevapoliitilised. Esimest korda pälvisid arhiivid paljude inimeste tähelepanu 1956.–1957. aastal, kui jõustus uus pensioniseadus, mis oluliselt laiendas pensionisaajate ringi ja tõstis pensioone. Kui 1955 laekus keskarhiividesse 7800 avaldust, millest lahendamata jäi alla 100, siis 1957 oli see arv 27 400 – tõus seega ligi 20 000. Arhiiv oli muutunud ühiskonna liikmetele vajalikuks. Neil aastail suurenes ka nn. operatiivteatiste arv, näiteks 1957. aastal nõuti andmeid 24 000 inimese kohta.¹⁶ Muidugi jätkus inimeste mineviku kontroll enne mõnda ametisse asumist, aga teatud osa neist olid ilmselt rehabiliteeritavad.

1958. aastal kinnitati uus NSVL Arhiivifondi põhimäärus ja riiklike keskarhiivide võrk. Sellele järgnenud mitmesuguste „arhiivitöö parandamise“ üleliiduliste ja vabariiklike määrustega kehtestati kindel asutuste asjaajamise ja arhiivide järelevalve. Järgnevail aastail koostati nende asutuste nimekirjad, kes kohustusid dokumente üle andma, samuti dokumentide ja nende säilitustähtaegade loetelud jms. Kahtlemata mõjus see soodsalt dokumentide säilimisele ja arhiivi jõudmisele, ehkki esialgu olid majanduslikud võimalused selleks viletsad. Rajooniarhiivide olukorda halvendas segadus haldusjaotuses. Keskasutuste dokumentide vastuvõtt ORKA-sse oli äärmiselt piiratud. Uue hoone ehitamist Maneeži tänavale senise hoone kõrvale alustati juba 1958. aastal, kuid hoidlaid hakati kasutusse võtma alles 1971.

Riiklike arhiivide juhtimises toimus suurem muutus 1960. aastal. NSVL Ülemnõukogu Presiidiumi 13. jaanuari seadlusega reorganiseeriti NSVL Siseministeeriumi Arhiivide Peavalitsus NSVL Ministrite Nõukogu juures asuvaks Arhiivide Peavalitsuseks. Liiduvabariikides loodi ministrite nõukogude juurde samalaadsed peavalitsused või valitsused.¹⁷ Tegemist oli NSV Liidus juurdunud praktikaga, kus suuremate valdkondade juhtimiseks loodi riiklikud komiteed või ministeeriumid, väiksemate jaoks aga peavalitsused, mis ei kuulunud ühegi ministeeriumi juurde, vaid ministrite nõukogu koosseisu. Vabariiklik valitsus oli vabariigi eelarvel, kuid tööplaan ja aruandeid esitas Moskvas asuvale peavalitsusele, sealt saadi ka kõik juhendid. Valitsuste juhatajad viibisid Ministrite Nõukogu istungitel vaid ametkonnaga seotud küsimuste arutamisel. ENSV Arhiivide Valitsuse isikkoosseisu suurendati 17 inimeseni ja loodi uus asutuste arhiivide ja asjaajamise osakond, mis teostas keskasutuste asjaajamise ja arhiivide järelevalvet kuni 1963. aastani, pärast seda läks see ülesanne ORKA-le. Arhiivide Valitsuse loomine oli põhimõtteliselt fassaadi muutus, mis tööd mõjutas vähe. Keskarhiivides muutus 1960. aastate algul struktuur esmalt uute osakondade lisandumisega, 1965. aastal mindi aga täielikult üle funktsioonipõhiste osakondadele. 1960. aastail tekkis ka arhiivinduses sotsialistlikule majandusele omane ametkondlik naturaalmajandus, et tagada kaupade või teenuste saamine. 1964 loodi ORKA-s isemajandav arhiivikorrastajate osakond, mis lepinguliselt korrastas asutuste dokumente. Juba 1956 oli arhiivide osakonna alluvuses loodud restaureerimistöökoda ja mikrofotolaboratoorium, mille töötajate enamik asus Tallinnas, kuid mõned ka Tartus. 1965 anti restaureerimistöökoda ORKA ja RAKA koosseisu. Lisaks ülesannetele, mis peegeldusid juba osakonna nimes, hakati peagi valmistama arhiivikarpe, toimikukaasi jm., varustades nendega peale riiklike arhiivide ka suuremat osa oma kogumisallikaist, karpe viidi isegi Lätti. Tootmine oli käsitöönduslik, kuid rahuldab vajadusi, pealegi kasvas selle maht. 1970. aastal oli näiteks ORKA töötajate arv 143, neist isemajandavatel alustel 33.

Kohe pärast 1958. aasta arhiivifondi põhimääruse kehtestamist tekkisid Eestis uute keskarhiivide loomise mõtted, seda muidugi üleliiduliste keskarhiivide seatud raamides. ORKA 1959. aasta uues põhimääruses oli lisaks osakondadele kirjanduse ja kunsti arhiiv ning kino-, foto-, fonodokumentide arhiiv. Esialgu olid nad ORKA koosseisus. Kirjanduse ja kunsti arhiiv

¹⁶ Riigiarhiivi fondide teatmik, II osa 1940–1997.

¹⁷ Eesti NSV arhiiviasutuste ajaloo teatmik 1888–1975, lk. 20.

juhendas kultuuriasutuste arhiivitööd, peeti isegi kirjavahetust ENSV Teaduste Akadeemia Kirjandusmuuseumi kogude üle. 1965. aasta uues struktuuris on jälle vaid osakonnad, kuid uute arhiivide loomise mõte ei kadunud. 1971 asutati ENSV Filmi-, Foto- ja Fonodokumentide Riiklik Keskarchiiv (ENSV FFFRKA).¹⁸ 1974. aastal oli arhiive juba 21. Kuna kohandatud hoidlad Tallinnas Lasnamäel asusid kaugel, oli koosseisus ka bussijuht. 1975 lisandus keskarhiivide nimekirja veel kaks arhiivi. Tallinna Linna Riiklik Arhiiv muudeti keskarhiiviks ja allutati ka majanduslikult Arhiivide Valitsusele. Täiesti uue arhiivina loodi aga ENSV Teaduslik-Tehnilise Dokumentatsiooni Riiklik Keskarchiiv (ENSV TTDRKA).¹⁹ Selle tingis eeskätt projekteerimisasutuste arhiivide järelevalve puudulikkus, kuna tehnilise dokumentatsiooni tundjaid arhiivides polnud. Iseseisva arhiivi moodustamine oli aga tagantjärele vaadates ebaõnnestunud: et iseseisval arhiivil pidi olema teatud dokumendikogum, siis tuli vast loodud arhiivile üle anda teiste riiklike arhiivide fonde, tegutsema asuti ORKA ruumides ja paaris toas mujal, ent töö asutustega jäi formaalseks.

Järgnevast kümnest aastast võib üle minna võrdlemisi lühidalt. Asutuste võrgus muutusi ei toimunud, töö kulges väljakujunenud rutiini järgi. Muudatusi ei toonud ka 1981. aasta uus riikliku arhiivifondi põhimäärus, milles on laiendatud dokumentide andmekandjate hulka ning loetletud mitmesuguseid riiklikke ametkondlikke andmekogusid. 1980. aastal nimetati Arhiivide Valitsus Arhiivide Peavalitsuseks, kuid struktuuris muutusi ei toimunud. Arhiivide töötajaskond oli kasvanud: 1985. aastal oli eelarvelisi töötajaid 330, lisaks umbes 30 isemajandavatel ametikohtadel.

Muutused algasid aga 1987–1988. Esiialgu olid need seotud arhivaaride osavõtuga mitmesugustest üritustest. Juba 1988 septembris algas dokumentide avalikustamine ja kasutamispääsude kaotamine. 1989 muudeti keskarhiivide nimesid: ENSV RAKA-st sai Eesti Ajalojarahhiiv, ENSV ORKA-st Eesti Riigiarhiiv, ENSV FFFRKA-st Eesti Filmiarhiiv, ENSV TTDRKA-st Eesti Tehnikarhiiv. Oma vana nime sai tagasi ka Tallinna Linnaarhiiv. 1989–1990 riigi keskasutuste reformi käigus kaotati Ministrite Nõukogu juures olnud valitsused ja peavalitsused. Osa neist allutati ministriumidele või likvideeriti, ülejäänuid loodi ametid. Nii sai Arhiivide Peavalitsusest Arhiiviamet.²⁰ Selle esimene direktor oli Peep Pillak. Järgnenud organisatsioonilistest muudatustest oli vahest olulisim EKP Keskkomitee Partei Ajaloo Instituudi – see oli paari aasta eest muudetud EKP teaduskeskuseks – ülevõtmine 1991. aasta sügisel ja selle arhiivi muutmise 1992. aastal Riigiarhiivi filiaaliks. 1993 anti filiaalile üle seni Siseministri ja Julgeolekukomitee kinnises eriarhiivis säilitatud toimikud ning kartoteegid.²¹ 1995 sai Eesti Teaduste Akadeemia uue põhikirja, millega asutus muudeti personaal-akadeemiaks. Senise „teadusministri“ arhiivi järkjärguline üleandmine kestab siiani. Suur pööre toimus dokumentide kasutamises: juba 1988. aastal alanud kasutamispääsude kaotamine jätkus, nii et lõpuks jäid kasutamispääsude kehtima vaid seoses isikuandmete kaitsega. Arhiivide suur missioon oli taastada vahepeal katkenud ajaloo teadmine, uurimissaalide töö kasvas mitmekordseks. Nagu teistes Euroopa riikides, lisandus meilgi ajaloo- ja koduloo uurimisele geneoloogiline uurimistöö.

Järgnev kümnend ei läinud ajalukku mitte üksnes nende muudatustega. Teadupärast Eesti Vabariik taastati, mitte ei asutatud uuesti. Taastada saab aga ainult vanale tuginedes. See määras arhiividele keske koha eelseisvaid reformides. Olulisimad olid siin omandireformialased seadused, represseeritute rehabiliteerimise ja neile kahjutasu maksmise seadus, elatusrahade seadus, kodakondsusseadus. Osa nende seaduste sätteid põhines arhiivides leiduva tõendusmaterjalide olemasolul. Näiteks 1993. aastal vastu võetud elatusrahade seadus lisas

¹⁸ Eesti NSV arhiiviasutuste ajaloo teatmik 1888–1975, lk. 43.

¹⁹ Samas, lk. 99.

²⁰ RA, ERA.R-2338.1.1242.

²¹ Eesti Riigiarhiivi (parteiarihiivi) fondide loend. Tallinn, 1998, l. 3.

tööaastatele ka oma talus töötamise. Vallavalitsuste elanike nimekirjad on säilinud väga lünklikult, kuid see-eest on täielikult säilinud 1939. aasta põllumajandusloenduse loenduslehed, mis saidki selle seadusepunkti aluseks. Nii seisis arhiivide ees väga suur töö ja võib küsida: kas nad olid selleks valmis? Jah, muidugi olid valmis, sest aastakümneid kestnud korrastustöö oli loonud teatmestu, mis võimaldas vajalikku infot mõõduka ajaga leida.

Rahvas tajus eesiseivaid muudatusi varakult. Juba 1989. aastal, kui reformid olid veel aruteluteemad, kasvas laekunud avalduste arv kahe ja poole kordseks, järgneval aastal kolmekordseks (1980. aastate keskmisest 5700-lt 18 000-le). 1991. aastal lõpetati arhiivides paljud muud tööd, saadi raha lisatööjõu palkamiseks. Tippaasta oli 1993, mil arhiividesse laekus 99 000 avaldust. Nendele vastamise tähtajad ületasid tihti aasta. Aastail 1989–2000 laekus kokku 442 500 avaldust, neist Riigiarhiivi 160 000. Tegelik väljastatud info hulk oli suurem, sest olulisi allikaid kopeeriti ja anti asutustele kasutada. Piltlikult võib öelda, et iga Eesti perekond sai 10–12 aasta vältel statistiliselt vähemalt ühe arhiiviteatise – tulemus, mis on unikaalne isegi kogu maailma arhiivinduses.²²

Paratamatult tuleb selliste tulemuste saavutamiseks midagi ohverdada. Selleks kujunes töö asutustega ja arhiivijärelevalve, mis riigiasutuste reformimise ja likvideerimise ning ettevõtete erastamise ajajärgul oleks nõudnud märksa rohkem tähelepanu, paraku jäi aga tihtipeale vaid asutuse arhivaari või sekretäri kohusetundele, kuni ta veel ametis oli. Lõppes nn. isemajandavate struktuuriüksuste töö, see läks eraalgatusse. Omaette suur töö oli likvideeritud või arhiivide kogumisnimekirjadesse mittekuuluvate asutuste isikkoosseisu dokumentide vastuvõtt. Selleks saadi ajutisi ruume, tekkis uusi mõisteid – vahearhiiv, vahearhiivindus – ajutise säilitustähtajaga materjalide kohta. Arhiivide võrk püsis muutumatuna, mõned kohalikud arhiivid said uusi ruume, mida kohandati hoidlateks. 1999. aastal valmis Ajalooarhiivi hoone Vahi tänaval. Ehitust finantseeriti erastamisest saadud summadest.

Arhiivivõrgu muutmine ei olnud pingelisel ajal võimalik, ka majanduslikud võimalused olid tagasihoidlikud. Pealegi puudus muutmiseks vajalik alus – oma riigi arhiiviseadus. Praktilises töös piirduiti samuti vaid muutustega detailides.

Arhiiviseaduse esimesed variandid pärinevad 1990. aastast. Oli selge, et vajatakse uut seadust, mis arvestaks info töötlemise ja säilitamise, ning selle erinevate kandjatega seotud uusi aspekte, samuti haakuvaid teisi seadusi. Arhiiviseadus võeti vastu alles 1998. aastal ja hakkas kehtima 1999.²³ Seadus taastas arhivaalide erineva omandiõiguse. Arhiivindust korraldas Rahvusarhiiv, mis kuulus Riigikantselei ametkonda ja mida juhtis riigiarhivaar. Esimene riigiarhivaar on Priit Pirsko. Seadus määras arhiivinduslikud põhitööliigid, mille kohta täpsemad juhendid andis sama seaduse järel jõustatud arhiivieeskiri, ning arhiiviregistri pidamise põhimõtted. Rahvusarhiivi töötajad kuulusid avalikku teenistusse, kõigile arhivaaridele ja arhiiviinspektoritele nähti ette kutsenõuded ja kutseksamid. Kõik seni Arhiivide Talitusele allunud arhiivid liideti Rahvusarhiiviks, mis koordineeris ka teiste avalike arhiivide (Tallinna ja Narva linnaarhiiv ning muud riiklikud andmekogud) ja suuremate eraarhiivide tegevust. Rahvusarhiivi koosseis oli sajandi lõpul läbi aegade suurim – 376 inimest, nende hulgas ka lepingulised töötajad.

Järgnev kümnend oli organisatsiooniliselt keerukas. 1999. aastal juhtis Rahvusarhiivi riigiarhivaar, kellele allusid Tartu ja Tallinna keskarhiivist loodud lõuna- ja põhjaregioon oma direktoriga, Filmiarhiiv ja maa-arhiivid. Osakonnad olid niihästi funktsionaalsed kui ka senistel arhiividel põhinevad (Ajalooarhiivi osakond, Riigiarhiivi osakond). Riigiarhiivis säilis jäänusena kunagisest Tehnikaarhiivist projektasutuste talitus, kuid Parteiarhiivi filiaal liideti funktsionaalselt teiste üksustega. Väidetavalt ei soodustanud see struktuur Rahvusarhiivi kui terviku kujunemist, kuid suurem põhjus oli ilmselt n.-ö. kohaliku juhtimise ebamäärasus.

²² L. Uuet. Selvitysten laatiminen Viron arkistoissa vuosina 1991–2000. – Arkisto, Helsinki, 2002, lk. 215.

²³ Riigi Teataja 1998, nr. 55, art. 552.

Juba kahe aasta pärast kehtestati uus struktuur. Selles oli suurenenud riigiarhivaari kantseleina loodud haldus- ja arendusbüroo, loodi Rahvusarhiivi juhtkonnast koosnev nõukoda ja ajaloolasi kaasav teadusnõukogu. Senised põhja- ja lõunaregioon nimetati uuesti Riigiarhiiviks ja Ajalooarhiiviks, nende direktoritele pandi maa-arhiivide tegevuse haldusküsimused. Riigiarhiivi ja Ajalooarhiivi struktuur oli keerukas, koosnedes osakondadest ja talitustest. Algas maa-arhiivide arvu vähenemine. 2000. aastal valmis Valga uue maa-arhiivi hoone, kuhu järgneval aastal toodi üle ka Võru ja Põlva maa-arhiivide fondid. 2002 valmis Riigiarhiivi ümberehitatud hoone Madara tänaval, mis lisaks säilitustingimuste parandamisele võimaldas alustada suuremat arhivaalide vastuvõttu asutustest. Kuna samal ajal anti valitsuse otsusega Riigiarhiivi Toompea hoone Riigikogule, oli esimesi suuremaid ümberpaigutusi seal asunud arhivaalide toomine Madara tänavale. 2004 avati Rakvere maa-arhiivi täiesti uus hoone, kuhu koondati ka likvideeritud Järva ja Ida-Viru maa-arhiivide varad. 2007 likvideeriti Hiiumaa, Pärnu ja Viljandi maa-arhiivid, nende varad paigutati põhiliselt Tartusse. Edasist kontsentreerimist takistas aga ruumipuudus. Alanud majanduslikult raskel ajal lükkusid edasi Rahvusarhiivi ehituskavad.

Möödunud sajandi viimast kümnendit võib nimetada arhiiviteatiste kümnendiks. Käesoleva sajandi esimene kümnend tähistas aga digiajastu algust arhiivides. See toimus väga kiire tempos. 1991. aastal jõudis Internet Eestisse, 1992 said arhiivid esimesed arvutid, millega registreeriti päringuid, paar aastat hiljem hakkasid arvutid kirjutusmasinaid välja vahetama. Kuid juba 1999. aastaks olid valminud arhiivi infosüsteemi AIS põhialused ja hakati andmeid sisestama. Algul tegeldi fondiregistriga, peagi mindi üle nimistute sisestamisele, mis lõppes põhiliselt 2009. aastal. Selles suures töös kasutati palju lepingulist tööjõudu. 2004 oli AIS Internetis, peagi lisandusid sellele digiteeritud tekstdokumentide andmebaasid Saaga ja VAU. Nendega integreeritult loodi fotode ja kaartide andmebaasid. Selle tulemusena laienes ühiskonna huvi arhiivide vastu veelgi, uurimissaalide külastuste arv aga hoopis vähenes, sest arhiiv jõudis igale huvilisele otse koju – oli alanud dokumentide digiteerimine. Arhiivindus hoidis Eesti kui digiriigi mainet kõrgel, saades rahvusvahelises plaanis peagi õpilasest võrdseks partneriks ja eeskuju andjaks. 2008 oli läbimurdeaasta valitsusasutuste üleminekul paberivabale, digitaalsele asjaajamisele. See seadis Rahvusarhiivi ette uued ülesanded digidokumentide säilitamise ettevalmistamiseks.

Nende kiirete muutuste ajajärgul tekkis vajadus uue arhiiviseaduse järele. See võeti vastu 17. veebruaril 2011 ja oli osa Riigikantselei ülesannete ja struktuuri muutmisest. Seadus on mõnes osas üldisem, mõned küsimused (era- ja äriarhiivindus, arhivaari kutsega seonduv) reguleeritakse vahepeal vastuvõetud muude seadustega. Teistele mäluasutustele antakse suuremad õigused oma käsikirjade ja muude dokumendikogude säilitamiseks, kui nad täidavad sealjuures avaliku arhiivi ülesandeid. Arhiivindusliku organisatsiooni mõttes on olulisimad kaks punkti: esiteks siirdus asutuste asjaajamise ja arhiivijärelevalve Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi haldusse. Teiseks allutati Rahvusarhiiv Haridus- ja Teadusministeeriumile. Seadusele tuginedes kehtestati 2012. aastal uus struktuur. Riigiarhivaarile allus neli arhiivi (Filmiarhiiv, Riigiarhiiv, Ajalooarhiiv, Digitaalarhiiv), teadus- ja publitseerimisbüroo ja haldusbüroo, millega liideti kantselei. Järelevalveosakonnad olid kadunud, maa-arhiivid (säilinud vaid neli) muudetud Rahvusarhiivi osakondadeks ja allutatud Riigiarhiivi direktorile. Suurenenud on n.-ö. üldiste struktuuriüksuste osa: kogu IT personal kuulub digitaalarhiivi, halduspersonal haldusbüroosse. Tegutsevad nõukoda, hindamiskomisjon ja teadusnõukogu. Loodi Arhiivinõukogu, mida juhib Haridus- ja Teadusministeeriumi kantsler ja kuhu kuuluvad olulisemate mäluasutuste esindajad. Rahvusarhiivi töötajaskond on pidevalt vähenenud, liginedes 200-le. Selle põhjuseks on teistsugune töökorraldus, maa-arhiivide sulgemine, haldus- ja raamatupidamisteenuse ostmine. Samas on tekkinud ka täiesti uusi ametikohti, eeskätt suhtlemises avalikkusega. Viimane struktuurimuutus toimus 2017. aastal, kui kaotati

Ajalooarhiivi ja Riigiarhiivi direktorite ametikohad. Kummagi arhiivi kolm osakonda liideti Tartu või Tallinna üksustega. Riigiarhiivi direktorist sai riigiarhivaari asetäitja.

Rahvusarhiivi kui terviku kontseptsioon hakkas teoks saama, selle materiaalne osa oli aga ikka veel kohati eelmise sajandi alguses. 2013 sõlmiti Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsi vahel kokkulepe ja kuulutati välja Rahvusarhiivi Tartu peahoone arhitektuurikonkurss. Ehitustööd algasid jaanuaris 2015 ja lõppesid märtsis 2016. Valminud oli tänapäeva moodsas arhitektuurikeeles hoone Noora, kus on arhivaalidele parimad säilitustingimused, ruumid näituste ja ürituste tarvis ning kus töötajail ja uurijail on mugav töötada. Hoone valmimine märgib ühtlasi Rahvusarhiivi seniste osade veel suuremat integreerimist. Hoone ei ole kavandatud vaid Ajalooarhiivi vana hoonet asendama, vaid on mõeldud kõigile Eesti arhiividele. Märtsis 2016 suleti arhiivid Kuressaares ja Haapsalus ning nende materjalid toimetati Tartusse. Ka senises Riigiarhiivis oli juba mitu aastat valitud fondide Tartusse viimiseks. Suleti Tõnismäe tänava maja, enamik partei- ja Siseministeeriumi fondidest, samuti osa keskastme nõukogude asutuste dokumentidest, mille kasutamine on väike, saadeti Noorasse. Säärast ühtesulamist iseloomustab üks väike detail: seni lisati ümberpaigutatud fondide oma fondinumbreile uus tähtlühend, millest nüüd loobuti, teatmestus on märgitud vaid fondi asukoht.

Rahvusarhiivi sada aastat on kulgenud lahutamatus seoses meie riigi ja rahvaga. Koos on olnud nii heas kui halvas, tihti on end tuntud tähtsusetu inetu pardipojana teiste riigiasutuste kõrval. Kuid nüüd on meil hooneid, mille üle võime uhkust tunda, meie vahepeal vaid „erifondis“ olevad omariikluse alusdokumendid on loetavad mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas. Ja lugejaid jätkub. Rahvusarhiivi uued plaanid on seotud juba Tallinna hoonetes asuvate varadega.